

Сергій І. Пилипець¹, Олександр О. Дубровський²

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті здійснено дослідження економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області.

Проаналізовано динаміку валового регіонального продукту Закарпатської області. За досліджуваний період розмір валового регіонального продукту Закарпатської області мав стабільну тенденцію до зростання – в 14 разів. Такі дані свідчать про вагомість Закарпатської області та її потужний економічний потенціал.

Визначено частку валового регіонального продукту Закарпатської області у валовому регіональному продукті України. Частка Закарпатської області у валовому регіональному продукті України впродовж 2012-2021 років залишалась на стабільному рівні: від 1,2% до 1,5%.

Проаналізовано динаміку валового регіонального продукту Закарпатської області у розрахунку на одну особу протягом 2012-2021 років. Цей показник відображає середню економічну продуктивність області на кожного мешканця її територіальної громади. За 2004-2021 роки відбувалось стрімке зростання. Найвище значення валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу було у 2021 році та становило 60 632 грн. на мешканця територіальної громади Закарпатської області.

Загалом валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу дуже цінний показник, адже розкриває одразу кілька сторін економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад: економічний рівень регіону та добробут населення.

Здійснено класифікацію викликів та проблем, що перешкоджають формуванню економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області. Встановлено що для ефективного розвитку економічного потенціалу сільських територіальних громад Закарпатської області необхідно подолати ці системні проблеми, залучити інвестиції, вдосконалювати інфраструктуру та сприяти розвитку місцевого підприємництва та інновацій.

Визначено та класифіковано проблеми та виклики, які слід вирішувати комплексно задля покращення економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області. Такими викликами визначено: міграція та демографічні проблеми, що включає: відтік населення, низьку народжуваність, старіння населення; низький рівень інфраструктури, що включає: поганий стан доріг та транспортного сполучення, відсутність або поганий стан комунікаційної інфраструктури; недостатня підтримка держави, що включає: брак державних інвестицій та субсидій, відсутність фінансових ресурсів; слабкий розвиток підприємництва: відсутність підприємницької ініціативи, обмежений доступ до ринків збуту, відсутність програм підтримки підприємництва; проблеми з доступом до сучасних технологій: нестача інновацій, низький рівень освіти та професійної підготовки.

Для ефективного розвитку економічного потенціалу сільських територіальних громад Закарпатської області необхідно подолати ці системні проблеми, залучити інвестиції, вдосконалювати інфраструктуру та сприяти розвитку місцевого підприємництва та інновацій.

Ключові слова: економічний потенціал, розвиток, валовий регіональний продукт, сільські територіальні громади.

Табл. 2. Рис. 2. Літ. 12

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-272-163-170

¹ Uzhhorod National University. Ukraine.

² Uzhhorod National University. Ukraine.

Serhii I. Pylypets, Oleksandr O. Dubrovsky
**ECONOMIC POTENTIAL FOR THE DEVELOPMENT
OF RURAL TERRITORIAL COMMUNITIES
OF THE TRANSCARPATHIAN REGION**

The article examines the economic development potential of rural territorial communities of Transcarpathian region.

The dynamics of the gross regional product of the Transcarpathian region were analyzed. During the investigated period, the size of the gross regional product of the Transcarpathian region had a stable tendency to increase – 14 times. Such data testify to the importance of the Transcarpathian region and its powerful economic potential.

The share of the gross regional product of Transcarpathian region in the gross regional product of Ukraine was determined. The share of the Transcarpathian region in the gross regional product of Ukraine during 2012–2021 remained at a stable level: from 1.2% to 1.5%.

The dynamics of the gross regional product of Transcarpathian region per person during 2012–2021 were analyzed. This indicator reflects the average economic productivity of the region per each inhabitant of its territorial community. During 2004–2021, there was rapid growth. The highest value of gross regional product per person was in 2021 and amounted to UAH 60,632. per resident of the territorial community of Transcarpathian region.

In general, the gross regional product per person is a very valuable indicator, because it reveals several aspects of the economic potential of the development of rural territorial communities at once: the economic level of the region and the well-being of the population.

The classification of challenges and problems that prevent the formation of the economic development potential of rural territorial communities of the Transcarpathian region has been carried out. It was established that for the effective development of the economic potential of the rural territorial communities of the Transcarpathian region, it is necessary to overcome these systemic problems, attract investments, improve the infrastructure, and promote the development of local entrepreneurship and innovation.

The problems and challenges that should be solved comprehensively in order to improve the economic development potential of rural territorial communities of the Transcarpathian region have been identified and classified. Such challenges are defined as: migration and demographic problems, including: population outflow, low birth rate, population aging; low level of infrastructure, including: poor condition of roads and transport connections, absence or poor condition of communication infrastructure; insufficient state support, including: lack of state investments and subsidies, lack of financial resources; weak development of entrepreneurship: lack of entrepreneurial initiative, limited access to sales markets, lack of entrepreneurship support programs; problems with access to modern technologies: lack of innovation, low level of education and professional training.

For the effective development of the economic potential of the rural territorial communities of the Transcarpathian region, it is necessary to overcome these systemic problems, attract investments, improve the infrastructure, and promote the development of local entrepreneurship and innovation.

Keywords: economic potential, development, gross regional product, rural territorial communities.

Peer-reviewed, approved and placed: 15.02.2024.

Постановка проблеми. Економічний потенціал розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області постає актуальним та нагальним питанням дослідження. Адже на основі оцінки поточних можливостей розвитку сільських територій Закарпатської області можна запропонувати конкретні кроки для підвищення їх економічного потенціалу. Це дозволить

показати повну картину економічних можливостей і викликів, з якими стикаються сільські громади в Закарпатській області, та шляхи до їх успішного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області здійснювалося в наукових роботах Я. Бойко, О. Чубарь, Н. Гапак [1]. Праці Л. Лозінської, К. Васьківська, та Ю. Галімука були присвячені тенденціям розвитку економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад [5] Управління життєдіяльністю територіальних громад в умовах воєнного стану досліджували такі науковці як: М. Шкільняк, А. Мельник, Г. Монастирський, А. Васіна, О. Іванова, О. Дудкіна [10].

Мета статті, з огляду на зазначене вище, полягає у дослідженні економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області, що висвітлено у різних аспектах (економічному, туристичному, транскордонному), що дасть можливість запропонувати конкретні кроки для підвищення їх економічного потенціалу.

Основні результати дослідження. Географічне положення, природні ресурси та кліматичні особливості робить Закарпатську область унікальною та особливою серед усіх областей України. Територія закарпатської області у більшості своїй складається з сільських територіальних громад відповідно і структура економіки області інша. Значну нішу в економіці Закарпатської області відіграють: агропромисловий сектор, туризм, рекреація, тощо. Підтвердженням цьому є валовий регіональний продукт Закарпатської області, на рис. 1. представлено його динаміку протягом останніх років.

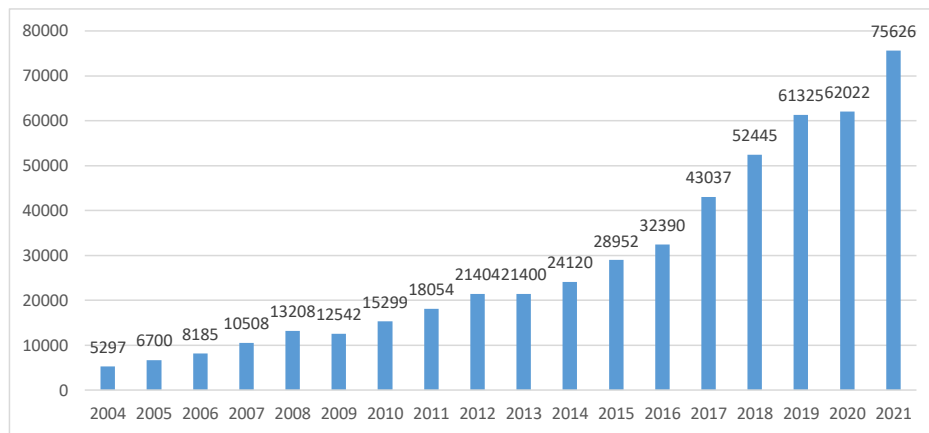

Рис. 1. Динаміка валового регіонального продукту Закарпатської області, протягом 2004-2021 років., млн. грн., побудовано автором за даними Державної служби статистики України [2]

Як видно з рис.1. за досліджуваний період розмір валового регіонального продукту Закарпатської області мав стабільну тенденцію до зростання. У 2004 році розмір валового регіонального продукту Закарпатської області становив 5

297 млн. грн., а у 2021 році — 75 626 млн. грн. Таким чином, зростання відбулось в 14 разів. Такі дані свідчать про вагомість Закарпатської області та її потужний економічний потенціал.

Наступним кроком дослідження є визначення частки валового регіонального продукту Закарпатської області у валовому регіональному продукті України. Дослідження такого показника дасть нам інформацію про економічний потенціал розвитку Закарпаття, отримані дані представимо в табл.1., а для дослідження візьмемо період в 10 останніх років.

Таблиця 1. Частка валового регіонального продукту Закарпатської області у валовому регіональному продукті України, розраховано автором за даними Державної служби статистики України [2]

№	рік	Україна, млн.грн.	Закарпатська область, млн.грн.	Частка, %
1	2012	1459096	21404	1,5
2	2013	1522657	21400	1,4
3	2014	1586915	24120	1,5
4	2015	1988544	28952	1,5
5	2016	2385367	32390	1,4
6	2017	3560302	43037	1,2
7	2018	3560302	52445	1,5
8	2019	3977198	61325	1,5
9	2020	4222026	62022	1,5
10	2021	5450849	75626	1,4

Як бачимо, частка Закарпатської області у валовому регіональному продукті України впродовж 2012-2021 років залишалась на стабільному рівні: від 1,2% в 2017 році до 1,5% у 2020, 2019, 2018, 2015, 2014 та 2012 роках.

Ще одним показником, який характеризує економічний потенціал розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області — це валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу. Цей показник відображає середню економічну продуктивність області на кожного мешканця її територіальної громади. На рис. 2. представлено динаміку валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу протягом останніх років.

Загалом валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу дуже цінний показник, адже розкриває одразу кілька сторін економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад. Це інформація про:

1. Економічний рівень регіону: чим вищий валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, тим більший рівень економічної активності та продуктивності в області. Як свідчать дані рис. 2. в Закарпатській області за 2004-2021 роки відбувалось стрімке зростання. Найвище значення валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу було у 2021 році та становило 60 632 грн. на мешканця територіальної громади Закарпатської області.

2. Добробут населення: чим вищий валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, тим кращими можливостями для

працевлаштування та доступом до ресурсів забезпечені мешканці територіальної громади Закарпатської області.

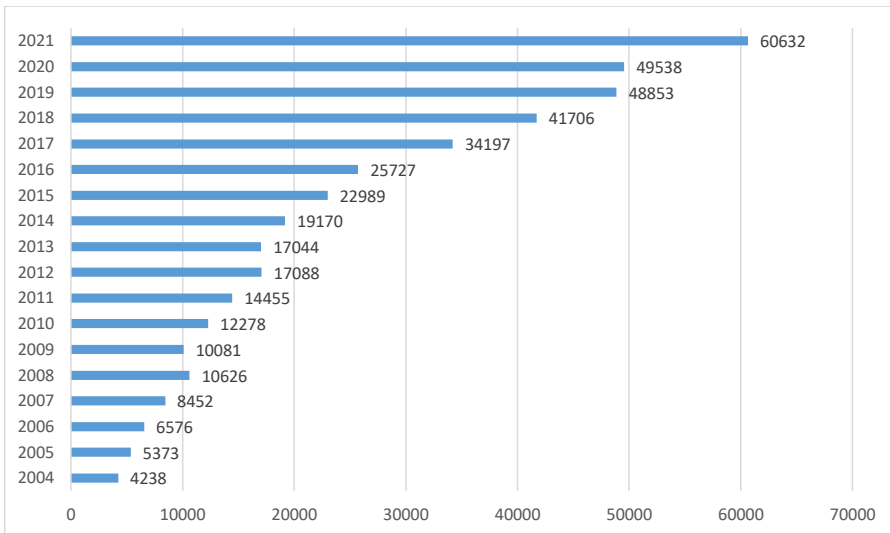

Рис. 2. Динаміка валового регіонального продукту Закарпатської області у розрахунку на одну особу протягом 2004-2021 років., побудовано автором за даними Державної служби статистики України [2]

Проте останніми роками ситуація погіршилась, зросла кількість проблем та викликів з якими стикаються сільські територіальні громади Закарпатської області. Проблеми мають як зовнішній так і внутрішній характер, що спровоковано російським вторгненням, різким збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб, необхідністю утримання рівня соціального забезпечення населення тощо. Загалом усі проблеми та виклики можна згрупувати у певні блоки (табл. 2.), які слід вирішувати комплексно задля покращення економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області.

Звичайно, що наведений перелік викликів та проблем не є вичерпним. Для ефективного розвитку економічного потенціалу сільських територіальних громад Закарпатської області необхідно подолати ці системні проблеми, залучати інвестиції, вдосконалювати інфраструктуру та сприяти розвитку місцевого підприємництва та інновацій.

Висновки. В статті здійснено дослідження економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області. Проаналізовано динаміку валового регіонального продукту Закарпатської області. Визначено частку валового регіонального продукту Закарпатської області у валовому регіональному продукті України. Проаналізовано динаміку валового регіонального продукту Закарпатської області у розрахунку на одну особу протягом 2012-2021 років. Здійснено класифікацію викликів та проблем, що перешкоджають формуванню економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області.

Таблиця 2. Класифікація викликів та проблем, що перешкоджають формуванню економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад Закарпатської області, укладено автором за даними: [3, 5, 6, 7]

Виклик	Проблема	Суть та наслідок для економічного потенціалу розвитку сільських територіальних громад
Міграція та демографічні проблеми	Відтік населення	Багато молодих людей виїжджають з сільських територій у пошуках кращих можливостей для працевлаштування в містах або за кордоном, особливо через географічну близькість до країн ЄС (Угорщина, Словаччина). Це призводить до скорочення робочої сили та демографічного старіння.
	Низька народжуваність	Ці фактори створюють додаткові виклики для розвитку громади, оскільки зростає навантаження на соціальні служби та зменшуються можливості для економічного зростання.
	Старіння населення	
Низький рівень інфраструктури	Поганий стан доріг та транспортного сполучення	У багатьох сільських громадах Закарпаття недостатньо розвинена дорожня інфраструктура, що ускладнює доступ до ринків збуту та обмежує можливості для розвитку туризму та підприємництва
	Відсутність або поганий стан комунікаційної інфраструктури	Низький рівень покриття швидкісним інтернетом, нестабільне електропостачання та обмежений доступ до водопостачання є серйозними перешкодами для розвитку бізнесу та залучення інвестицій.
Недостатня підтримка держави та фінансування	Брак державних інвестицій та субсидій	Державна підтримка розвитку сільських територій часто є недостатньою, що обмежує можливості для розвитку сільського господарства, малого бізнесу та туристичних проєктів
	Відсутність фінансових ресурсів	Багато громад стикаються з проблемами в залученні інвестицій через низьку платоспроможність та відсутність можливості отримати вигідні кредити.
Слабкий розвиток підприємництва	Відсутність підприємницької ініціативи	У багатьох сільських громадах населення не має достатніх знань і навичок для започаткування власного бізнесу або розвитку кооперативів.
	Обмежений доступ до ринків збуту	Через слабку транспортну та логістичну інфраструктуру громадам важко інтегруватися у внутрішні та зовнішні ринки, що обмежує можливості для розвитку сільського господарства та малого бізнесу.
	Відсутність програм підтримки підприємництва	Недостатня кількість освітніх програм, спрямованих на розвиток підприємницьких навичок та інноваційної діяльності серед місцевого населення.
Проблеми з доступом до сучасних технологій	Нестача інновацій	Впровадження новітніх технологій (цифрових інструментів, екологічно чистих технологій) відбувається дуже повільно через брак фінансування та обмежений доступ до інформації
	Низький рівень освіти та професійної підготовки	Багато молоді, що залишаються в сільських громадах, не мають доступу до якісної освіти та професійної підготовки, що обмежує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Встановлено що для ефективного розвитку економічного потенціалу сільських територіальних громад Закарпатської області необхідно подолати ці системні проблеми, залучати інвестиції, вдосконалювати інфраструктуру та сприяти розвитку місцевого підприємництва та інновацій.

1. Бойко, Я. М., Чубарь, О. Г., & Гапак, Н. М. (2023). Вплив війни на економічний потенціал територіальних громад Закарпатської області: емпіричні дослідження та експертні висновки. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка», (2 (62)), 45-53.
2. Державна служба статистики України, https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_vrp_u.html
3. Желюк, Т., & Дудкіна, О. (2015). Економічний базис децентралізації влади: проблематика подолання асиметрій територіального розвитку. Вісник Тернопільського національного економічного університету, (2), 149-159.
4. Іванишин, В. В., & Стельмашук, А. М. (2016). Інноваційна модель євроінтеграційного розвитку сільських територіальних громад. Інноваційна економіка, (11-12), 7-18.
5. Лозінська, Л., Васківська, К., & Галімух, Ю. (2020). Тенденції розвитку економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад. Аграрна економіка, 13(3-4), 33-40.
6. Мазур, І. М., & Шалаута, О. М. (2009). Соціально-економічний потенціал невеликої територіальної громади. Економіка та держава, (10), 17-19.
7. Мельник, А. (2019). Підвищення конкурентоспроможності територіальних громад в умовах реалізації нової регіональної політики України. Вісник Тернопільського національного економічного університету, (1), 21-36.
8. Химинець, В. В., & Цімболинець, Г. І. (2020). Історико-культурна спадщина як чинник стимулювання економічного розвитку регіону. Регіональна економіка, (3), 57-64.
9. Шкільняк, М., Мельник, А., Монастирський, Г., Васіна, А., & Дудкіна, О. (2021). Удосконалення механізмів публічного управління та адміністрування в контексті реалізації потенціалу децентралізації. Вісник економіки, (2), 193-199.
10. Шкільняк, М., Мельник, А., Монастирський, Г., Васіна, А., Іванова, О., & Дудкіна, О. (2022). Управління життєдіяльністю територіальних громад в умовах воєнного стану: виклики й механізми реагування. Вісник економіки, (2), 197-206.
11. Khomiuk, N., & Skrypchuk, P. (2018). Механізм і концептуальні напрями соціо-екологічного розвитку сільських об'єднаних територіальних громад. Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series, 10, 38-44.
12. Kyfiak, O. (2019). Ресурсний потенціал розвитку туристичних дестинацій. Foreign trade: economics, finance, law, 105(4), 60-70.

1. Boiko, Ya. M., Chubar, O. H., & Hapak, N. M. (2023). Vplyv viiny na ekonomichnyi potentsial terytorialnykh hromad Zakarpatskoi oblasti: empyrichni doslidzhennia ta ekspertni vysnovky. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Ekonomika», (2 (62)), 45-53.
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_vrp_u.html
3. Zheliuk, T., & Dudkina, O. (2015). Ekonomichnyi bazys detsentralizatsii vlady: problematyka podolannia asymetrii terytorialnoho rozvytku. Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu, (2), 149-159.
4. Ivanyshyn, V. V., & Stelmashchuk, A. M. (2016). Innovatsiina model yevrointehratsiinoho rozvytku sil'skykh terytorialnykh hromad. Innovatsiina ekonomika, (11-12), 7-18.
5. Lozinska, L., Vaskivska, K., & Halimuk, Yu. (2020). Tendentsii rozvytku ekonomichnoho potentsialu pidpriemstv sil'skykh terytorialnykh hromad. Ahrarna ekonomika, 13(3-4), 33-40.
6. Mazur, I. M., & Shalauta, O. M. (2009). Sotsialno-ekonomichnyi potentsial nevel'kyoi terytorialnoi hromady. Ekonomika ta derzhava, (10), 17-19.
7. Melnyk, A. (2019). Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti terytorialnykh hromad v umovakh realizatsii novoi rehionalnoi polityky Ukrainy. Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu, (1), 21-36.
8. Khymynets, V. V., & Tsimbolynets, H. I. (2020). Istoryko-kulturna spadshchyna yak chynnyk stymuliuвання ekonomichnoho rozvytku rehionu. Rehionalna ekonomika, (3), 57-64.

9. Shkilniak, M., Melnyk, A., Monastyrskyi, H., Vasina, A., & Dudkina, O. (2021). Udoskonalennia mekhanizmiv publicznego upravlinnia ta administruvannia v konteksti realizatsii potentsialu detsentralizatsii. *Visnyk ekonomiky*, (2), 193-199.
10. Shkilniak, M., Melnyk, A., Monastyrskyi, H., Vasina, A., Ivanova, O., & Dudkina, O. (2022). Upravlinnia zhyttiedialnistiu terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho stanu: vyklyky y mekhanizmy reahuvannia. *Visnyk ekonomiky*, (2), 197-206.
11. Khomiuk, N., & Skrypchuk, P. (2018). Mekhanizm i kontseptualni napriamy sotsio-ekolohichnoho rozvytku silskykh obiednanykh terytorialnykh hromad. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*, 10, 38-44.
12. Kyfiak, O. (2019). Resursnyi potentsial rozvytku turystychnykh destynatsii. *Foreign trade: economics, finance, law*, 105(4), 60-70.